

Kungliga biblioteket
Att. Erik Fichtelius
Box 5039
102 41 Stockholm

Datum 2016-01-21

På uppdrag av Erik Fichtelius har vi sammanställt en depesch om de frågor och aspekter som ur författar- och översättarperspektiv är mest brådskande att belysa och åtgärda inom ramen för Nationell Biblioteksstrategi. Skrivelsen är sammanställd av Sveriges Författarförbund med dess Biblioteksråd.

Författarna har en utomordentligt viktig position i samhället. Just den rollen författarna och översättarna har kanske inte alltid är tillräckligt belyst eller medvetandegjord inom kulturpolitik eller förlags- och biblioteksverksamhet.

Att verka som författare förutsätter ett fritt yrkesliv med fungerande åsikts- och yttrandefrihet och ett ekonomiskt system där författarna och översättarna ges lika möjligheter jämfört med andra kreativa yrkesgrupper som dans, teater, dramatik, musik och bild. Ett samhälle där författarna och översättarna inte kan försörja sig, eller arbeta under likvärdiga villkor med andra jämförbara grupper, riskerar att enskilda röster inte längre skriver fram fiktiva berättelser om människan och samtiden, inte längre lägger tid och energi på att analysera historia och samtid i fiktion eller sakprosa, inte lägger tid på att berätta om företeelser i samhälle och samtid. På motsvarande sätt kan litteratur översatt till svenska eller svensk litteratur översatt till andra språk drabbas. Litteratur ska, i likhet med andra kreativa områden och forskning, ges praktiska och ekonomiska förutsättningar att ingå i det pågående samtalet om samtid, historia och framtid.

Det riktigt viktiga med fria författare är att de är fria röster, att de inte på något sätt är köpta och att de inte utför ett politiskt partis uppdrag. För att stimulera den utvecklingen krävs en upplyst kulturpolitik. Det krävs också att biblioteken engagerar författarna, bjuder in dem att delta i arbetet med bibliotekens strategier och metodutveckling och bibliotekens arbete med litteratur, läsning och kommunikation avseende ett biblioteks hela upptagningsområde. Litteraturen är ett omfattande uppdrag för biblioteken, men märkvärdigt är att biblioteken inte finner det självklart att samarbeta med författarna eller översättarna i dessa uppgifter.

Folkbiblioteken bjuder generellt inte in författarna och översättarna att vara medarbetare och bidra i arbetet med att utveckla arbetsmetoder och strategier för framtiden. Den bristen kan jämföras med om en offentligt finansierad teater inte skulle engagera och efterhöra skådespelarnas syn på repertoarval, arbetsmetoder och strategier för framtiden.

Det statliga litteratur- och distributionsstödet och hur folkbiblioteken hanterar nytgivnen litteratur på det lokala biblioteket behöver en rejäl genomlysning. Litteraturstödet är statligt och omfattar årligen drygt 700 nytgivna titlar vilka förmedlas och distribueras gratis till alla folkbibliotek, ca 290, i landet. Grundidén med stödet är att, oberoende av ett biblioteks ekonomi, skapa likvärdiga bibliotek vad avser tillgången på nytgivnen litteratur.

Alltför många bibliotek undanhåller de nytgivna titlarna för läsarna. Det är inte ovanligt att många av de statligt stödda titlarna inte registreras och därför inte heller är sökbara. Det har kommit till vår kännedom att bibliotek väljer att dela ut den nytgivna litteraturen som priser alternativt säljer titlarna, ger bort dem eller att böckerna helt enkelt går till förgängelsen. Att bibliotek gör så påverkar förutsättningarna för att utveckla och erbjuda likvärdiga bibliotek i hela landet, och på lång sikt påverkas författarnas möjlighet att verka inom ramen för åsikts- och yttrandefriheten och inte minst påverkas medborgarnas tillgång till det litterära samtalet och det som skrivs i samtiden. Den nya bibliotekslagen understryker i 2 § att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Om vi för samman vissa biblioteks bristande hantering av nytgivnen litteratur med vad som har framkommit om hur bibliotek väljer att inte tillgängliggöra litteratur som kanske förmedlar rasistiska eller stereotypa bilder, vilket är noggrant undersökt och beskrivet bl.a. i artikeln "Rasifiering – en svår fråga för kulturen" av Jesus Alcalá i Ystad Allehanda (24/8,2015)¹, ger dessa fakta sammantaget anledning till oro. Självklart är detta inga enkla frågor men Författarförbundet och dess Biblioteksråd anser att företeelserna dels pekar i riktning mot brister i bibliotekens tillämpning av sitt demokratiska uppdrag, dels att utbildningen av bibliotekarier brister i dessa frågor och att avsaknad av litterära och politiska samtal som rör dessa frågor på biblioteken och i andra offentliga rum berättar om okunskap och tillkortakommanden.

Författarförbundet och dess Biblioteksråd ser med ökad oro på begränsningar av tillgången till litteratur, oberoende av hur den är formulerad och gestaltad. Även den sedan länge pågående nedläggningen av boklådor i landet innebär en reducering av det litterära utbudet och samtalet lokalt. Även bibliotekens i vissa fall omfattande och ostrukturerade utgallring liksom införandet av användarstyrda bibliotek är företeelser som bör analyseras och ses över. Depåbiblioteken och samlingarna kan få tydligare roll och uppgift. Sammantaget ser vi oroande tendenser till begränsningar av åsikts- och yttrandefriheten och det offentliga samtalet där biblioteket har en central roll. Företeelserna är angelägna att belysa och åtgärda inom ramen för Nationell Biblioteksstrategi.

---

¹ www.ystadsallehanda.se/kultur-noje/rasifiering-en-svar-fraga-for-kulturen/

Vi väljer också att lyfta fram en ekonomisk aspekt av det statliga litteratur-och distributionsstödet. Stödet är riktat till folkbiblioteken och förlagen. Författarna drar definitivt det kortaste strået. Här anser Författarförbundet och dess Biblioteksråd att en analys bör göras som rör författarnas ekonomiska ersättning. Alltför ofta tvingas författare att gå med på att avstå från royalty som ingår i litteratur-och distributionsstödet medan förlagets kostnader alltid täcks. Biblioteken får böckerna levererade vid dörren utan kostnad. Det är författaren vars bok är aktuell för statligt stöd som får minst eller inget ekonomiskt ut av stödet. Vi anser det rimligt att pröva om inte också författarna, i likhet med förlagen, kan garanteras en engångssumma när aktuell titel tilldelas det statliga litteratur-och distributionsstödet.

Ett flertal folkbibliotek och andra bibliotek bjuder gärna in författare att tala om sina böcker, men ersättningen för medverkan är alltför ofta inte garanterad.

Universitets och högskolebibliotek lånar ut författarnas och översättarnas böcker utan att bibliotekersättning utgår. Bibliotekersättning från dessa bibliotek är undantagen från biblioteksverksamheter som utgör underlag för bibliotekersättning. Det är inte rimligt att litteraturen lånas ut så att säga gratis på universitets-och högskolebibliotek och att författarna blir utan ersättning.

Bibliotekens hantering av minoritetsspråken lever inte upp till det som uttalas i bibliotekslagen (2013:801). Biblioteksrådet har gjort en mindre översikt och den bifogas denna depesch.

Vi anser också att ordet skolbibliotek ska innebära att biblioteket är bemannat av professionellt utbildad personal. Kungliga bibliotekets statistik visar att hälften av alla skolorngdomar saknar tillgång till bemannat skolbibliotek. En boksamling kan inte leva upp till begreppet skolbibliotek. Den nya bibliotekslagen föreskriver ett professionellt arbete med litteraturen och de prioriterade grupperna och hela frågan behöver ses över inom ramen för Nationell Biblioteksstrategi.

Vi anser också att den nya statistiken som Kungliga biblioteket börjat tillämpa för bibliotekens utlån bör ändras. Statistiken registrera inte längre utlån av skönlitteratur eller sakprosa, vilket är en stor brist. Endast initiala lån och omlån registreras. Hur låntagarna i alla åldrar läser allmänlitteratur går inte längre att följa upp. De långa statistikserierna är nu brutna av ISO systemet.

Vi anser även att läsfrämjande insatser för vuxna och barn ska redovisas i biblioteksplanerna tillsammans med andra åtgärder, varav många är namngivna i denna depesch. Kungliga Bibliotekets statistik anger att 71 % av biblioteken inte tagit fram en gällande biblioteksplan. Arbetet med biblioteksplanerna syftar till att göra planen publik och att

informera medborgarna och göra det möjligt för den intresserade att följa bibliotekets arbete och att framföra synpunkter.

Utbildningen för bibliotekarier behöver utvärderas och ses över. Tuffare krav bör ställas på bibliotekariers kunskap om samhälle, demokrati, mångkultur och allmänlitteratur i alla genrer.

Författarförbundet och dess Biblioteksråd anser också att kurser/utbildningar, där författare/översättare och bibliotekarier lär sig att samarbeta och utveckla biblioteket bör iscensättas. Utbildning kan, utöver att vara demokratistärkande, vara ett steg i att öppna upp arbetsmarknaden och biblioteken för författare och översättare. En Författarallians, i likhet med de sedan många år verksamma statligt finansierade allianserna inom dans, musik och teater, bör också prövas med avsikten att skapa bättre förutsättningar att utveckla författares och översättares arbetsmarknad där bland annat biblioteken kan spela en avgörande roll.

Biblioteken är ett offentligt rum i det öppna samhället. Författarförbundet med dess Biblioteksråd har i denna text pekat på brådskande åtgärder och visat på brister och lyft fram demokratistärkande åtgärder. Författarnas och översättarnas perspektiv på bibliotekens arbete syftar till att öppna upp för nya nödvändiga överväganden i det utredningsarbete som Nationell Bibliotekstrategi har som uppdrag. Författarna och översättarna utgår ifrån att vi blir inbjudna att konkret delta i utredningsarbetet.

Med denna depesch har vi identifierat de mest angelägna och överhängande frågorna och problemen som rör relationen författare/översättare, samhälle och bibliotek.

Med de bästa hälsningar

Gunnar Ardelius
ordförande i Sveriges Författarförbund

Madeleine Hjort
ordförande i Sveriges Författarförbunds
Biblioteksråd